

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : การสำรวจงานวิจัยระหว่าง พ.ศ.2549-2558
PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY : PRELIMINARY SURVEY OF RESEARCHES
DURING 2006-2015

* นิภาพรรณ เจนสันติกุล

Nippapan Jensantikul

(Received : October 10, 2018, Accepted : January 2, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจและสังเคราะห์งานวิจัยด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้แนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างปี พ.ศ.2549 - 2558 จากฐานข้อมูล ThaiLIS เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ Miles and Huberman (1984) ผลการวิจัยพบว่า มีงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่าง พ.ศ.2549-2558 จำนวน 162 รายการ งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นการนำไปใช้ระดับบุคคล การดำรงอยู่ การจัดการ หนี้สิน พฤติกรรมการใช้จ่าย การจัดการความรู้ และชุมชนต้นแบบ เหตุผลของการนำไปใช้มาจากการปัญหาเรื่องการบริโภคนิยม และองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม การเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาแนวคิดขององค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาระบบการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ระดับชุมชน ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาชน

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน รายงานวิจัย

Abstract

This research aimed to 1) explore current research sufficiency economy philosophy during the 2006-2015 from ThaiLIS; 2) synthesize research. In this study, researcher used a qualitative approach by documentary research. Data were collected through data

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาธุรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Asst. Prof. in Public Administration, Nakhon Pathom Rajabhat University.

e-mail : nipapan.ni@hotmail.com

recording form and analyzed based on Miles and Huberman concept. The results revealed there are 162 sufficiency economy research works between 2006 and 2015., and those research reports focused on applying to the individual level, the existence of the community, liability management, spending habits of the individual, knowledge about the sufficiency economy and the presentation of the community sufficiency economy. Reasons of underlying the principles of the sufficiency economy philosophy were applied to the problem of consumption. Most of the knowledge about sufficiency economy is related to culture, sufficiency economy comparison with capitalist economy, building a sound understanding of the sufficiency economy, and development the body of knowledge about economic self-sufficiency, development and application of the learning process at the community level as well as networking community development sufficiency of civil society.

Keywords : Sufficiency economy, Community, Research reports

บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการใช้ชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับให้มีทิศทางในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง พอดีเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการสิ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตทั้งจากภายในและภายนอกโดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่แนวทางที่ว่าด้วยการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีหลักพิจารณาอยู่ 4 ส่วนดังนี้ (คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548)

1. ครอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ใช้แนวแนวทางการดำเนินอยู่และปฏิบัติในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพันจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรและระดับประเทศได้โดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็น และเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป

ไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจกระทำเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดี งานคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที

3. เงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอดีเพียงการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัย ทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และชีวิต เป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขคุณธรรม คือ เสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนั่งและรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น เงื่อนไขหลักวิชา คือ การอาศัยความรอบรู้ รอบคอบและมั่นคงอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ชีวิตจริงและดำเนินการทุกขั้นตอน เงื่อนไขชีวิต คือ การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความ เพียร มีสติและปัญญา บริหารจัดการการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

4. แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

สรุปได้ว่าการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนการใช้แสงสว่างทาง ปัญญาในการสร้างสรรค์ที่มีการพิจารณาทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ การ ประยุกต์ตั้งแต่ในระดับหน่วยการผลิต ผู้บริโภค ผู้ผลิต ล้วนแล้วแต่สามารถยึดหลัก ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกัน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548) โดย พิพัฒน์ ยอดพุตติการ (2550) ได้จำแนกระดับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ 3 ระดับ ดังนี้ 1) ระดับที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานที่เป็นความพอดีในระดับบุคคลและ ครอบครัว 2) ระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าเป็นความพอดีในระดับกลุ่มหรือ องค์กร คือเมื่อบุคคล/ครอบครัว มีความพอดีในระดับที่หนึ่งแล้วจะรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือ สถากรณ์ และ 3) ระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับก้าวหน้าเป็นความพอดีในระดับ เครือข่าย คือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กรมีความพอดีในระดับที่สองแล้ว จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อการสร้างเครือข่าย มีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่าง ๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแต่ละระดับมี การนำแนวคิดและหลักการไปใช้ที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพบริบท และความรู้ความเข้าใจของผู้ นำไปประยุกต์ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจ พอดี และการสังเคราะห์องค์ความรู้ต่าง ๆ จำนวนมาก เป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้จาก งานวิจัย ตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ.2548 ต่อมามีการต่อยอดการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัย ดังกล่าวเกี่ยวกับ “โครงการสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง”

ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพรวมของการวิจัยในระยะต่อมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : การสำรวจงานวิจัยระหว่าง พ.ศ.2549-2558 เพื่อศึกษาลักษณะและกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนอย่างยั่งยืนและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะทำการศึกษาเชิงพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา และศึกษาเชิงลึกต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจงานวิจัยด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระหว่าง พ.ศ.2549-2558 จากฐานข้อมูลงานวิจัยโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

2. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน

ขอบเขต

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำการสำรวจด้านการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนระหว่างปี พ.ศ.2549-2558 โดยต่อยอดจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) ที่เน้นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดทัศนคติและค่านิยม โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน

การทบทวนวรรณกรรม

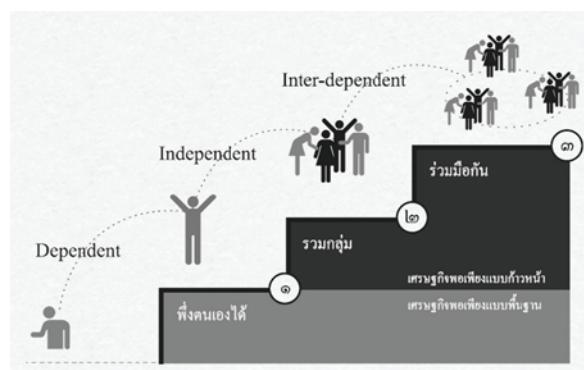
อภิชัย พันธุ์เสน (2551) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจทุนนิยม หรือเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง 4 มิติ คือ 1) มิติเศรษฐกิจ เน้นให้มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริตเพื่อให้พึ่งตนเองได้ การปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้ประชาชนมีรายได้ พนักงานเป็นหนี้และความยากจน ทำให้ครอบครัวมีความสุขและอบอุ่น 2) มิติด้านจิตใจ เน้นความอดีต พ่อแม่และพ่อใจในสิ่งที่มี ไม่โลภ มีการปฏิบัติตามทางสายกลางที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปิทา 3) มิติด้านสังคม เน้นที่การสร้างระบบภูมิคุ้มกันด้านสังคมที่เข้มแข็ง เริ่มที่ครอบครัวเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง ไม่ตกเป็นเหี้ยของอภัยมุข ชุมชนมีความรักสามัคคี และช่วยเหลือกัน 4) มิติด้านวัฒนธรรม มีจิตสำนึกรักในคุณธรรม ความเชื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรับรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความมอดหนน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้อย่างดี

ปรัชญา แนวคิดและทิศทางของ “เศรษฐกิจพอเพียง” มิใช่เศรษฐกิจ “ระบบปิด” (Close Economy) ตามที่มีผู้พยายามจะตีความให้เป็นเช่นนั้น แต่ในขณะเดียวกัน “เศรษฐกิจพอเพียง”

ตามแนวพระราชดำริก็มิใช่ระบบทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยมที่ก่อให้เกิด “วัฒนธรรมการบริโภค” ที่ไร้สาระและเกินขอบเขต คือ สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง

ระดับของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พิพัฒน์ ยอดพุตติการ (2550) จำแนกระดับของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 ระดับ ดังนี้ 1) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานที่เป็นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่สามารถในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่น ความต้องการในปัจจัยสี่ของตนเองและครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมีความสามัคคีกลมเกลียว มีความพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วยการประหยัดและลดค่าจ่ายที่ไม่จำเป็นจนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและใจ 2) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เป็นความพอเพียงระดับกลุ่มหรือองค์กร คือ เมื่อบุคคล/ครอบครัว มีความพอเพียงในระดับที่หนึ่งแล้วจะรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา โดยอาจได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน 3) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับก้าวหน้าที่เป็นความพอเพียงในระดับเครือข่าย คือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กรมีความพอเพียงในระดับที่สองแล้วจะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการสร้างเครือข่าย มีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่าง ๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการเพื่อขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสวัสดิการ การศึกษาสังคมและศาสนาให้สมประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย แสดงดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร (พิพัฒน์ ยอดพุตติการ, 2550)

การจำแนกเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ระดับข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่เริ่มต้นจากหลักของการพึ่งตนเอง โดยเปลี่ยนจากการพึ่งตนเองไม่ได้หรือต้องอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา (Dependent)

เป็นการพัฒนาตนเองให้ความเข้มแข็งเป็นอิสระ (Independent) แล้วจึงค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกันจนนำไปสู่การพึ่งพิงกัน (Interdependent) สองคราห์ที่เกือบกุลร่วมมือกันและประสานกับโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่า คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” มีความหมายในทางกว้างที่รวมเอาความพอเพียงพื้นฐานกับความพอเพียงระดับก้าวหน้าเข้ามาไว้รวมกัน ได้แก่ การที่บุคคล ครอบครัว หรือชุมชนมีความสามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีความเป็นอยู่พอกินพออยู่ มีจิตใจที่ดีงาม สามารถใช้เทคโนโลยีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการความเป็นอยู่ให้อยู่ในระดับพื้นฐานที่ไม่เดือดร้อน มีภูมิคุ้มกันในตัวเองกับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายนอกด้วยความมีเหตุผล มีสติปัญญาและรู้สึกอยู่ตลอด สามารถแก้ปัญหาได้ มีทุนทางวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดถึงความเจริญของงานในจิตใจ เกิดความรักสามัคคีในหมู่ชนที่มารอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความก้าวหน้าเป็นชุมชนที่น่าอยู่สำหรับความพอเพียงในระดับก้าวหน้า ได้แก่ การดำเนินธุรกิจตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์และเพื่อให้พร้อมต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างปี พ.ศ.2549-2558 ในฐานข้อมูลงานวิจัยโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลของ Miles and Huberman (1984) ที่ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยจำแนกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การย่อข้อมูล (Data reduction) เป็นกระบวนการจัดการข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลมีความเป็นระเบียบ โดยจัดระบบและเข้มข้นอย่างข้อมูลตามกรอบแนวคิดของเรื่องที่ศึกษา อาจใช้วิธีการที่ทำให้ข้อมูลน้อยลง ด้วยการตัดตอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาออก เหลือไว้เฉพาะเรื่องที่ต้องการศึกษา เพื่อให้สามารถนำเสนอข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างเป็นระบบ และเข้าใจง่าย

2. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลที่ได้จัดระเบียบไว้แล้วอย่างเป็นหมวดหมู่ด้วยวิธีการพร้อมนา

3. การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องของประดิษฐ์ของวิจัย (Conclusions, drawing and verifying) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความข้อสรุปหรือข้อค้นพบที่ได้รวมทั้งการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อให้ได้ประดิษฐ์ของการศึกษา

พร้อมทั้งการยืนยันผลด้วยการตรวจสอบสามเส้าความน่าเชื่อถือของข้อสรุป ซึ่งสิ่งที่ได้จากการตีความอาจแสดงในรูปของคำอธิบาย แนวคิด หรือทฤษฎี และทำการตรวจสอบข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลเพื่อพิสูจน์ความหลากหลายด้านข้อมูลในเชิงเวลาและสถานที่เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้อง (นิทรา กิจธีระวุฒิวงศ์, 2555)

ผลการศึกษา

จากฐานข้อมูลงานวิจัยโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปรากฏข้อมูล ดังนี้

1. จากการใช้คำสำคัญจำนวน 7 คำ ค้นหาข้อมูล พบว่า 1) ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 รายการ 2) เศรษฐกิจพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 1,199 รายการ 3) ชุมชนพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 รายการ 4) ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 รายการ 5) รายงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 167 รายการ 6) พอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 1,357 รายการ และ 7) รายงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่าง พ.ศ.2549-2558 มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 162 รายการ

2. ลักษณะของงานวิจัยที่ศึกษา มุ่งเน้นศึกษาเรื่องต่อไปนี้ 1) การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ระดับบุคคล เช่น อาจารย์ ประชาชน นักศึกษา 2) การดำเนินอยู่ของชุมชนในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การดำเนินธุรกิจโอมสเตอร์ กลุ่มหัตถกรรมผ้ากลุ่มผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 3) การจัดการหนี้สิน พฤติกรรมการใช้จ่ายของปัจเจกบุคคล เช่น อาจารย์ ประชาชน นักศึกษา 4) การจัดการความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และ 5) นำเสนอชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

3. เหตุผลของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ พบว่า มีปัจจัยการบริโภคนิยม การใช้จ่ายเกินตัว ความทุ่มเทอย่างมากและการยึดติดกับวัตถุนิยม และการไม่ออมเงิน

4. หลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน พบว่า 1) การวางแผนการใช้จ่ายด้วยการจัดทำบัญชีครัวเรือน และ 2) การพัฒนาระบบการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เช่น การลดต้นทุนการผลิต การลดรายจ่าย การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน

5. องค์ความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ขึ้นให้เห็นว่า การดำเนินการมีเป้าหมายไม่เป็นการเปลี่ยนแต่เป็นการใช้ความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการมีเป้าหมายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมการดำเนินการ 4 ด้าน คือ 1) สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 2) การพัฒนาแนวคิดขององค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 3) การพัฒนาระบบการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ระดับชุมชน และ 4) การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาชน ทั้งนี้การดำเนินการทั้งสี่ด้านจะต้องมีความเชื่อมโยงอย่างบูรณาการ

และการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นจะต้องมีฐานความรู้กำกับ ซึ่งจะต้องเป็นความรู้ที่สร้างโดยชุมชนเองซึ่ง pragm ในงานวิจัยเรื่อง “โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” ของปรีชา เปี่ยมพงศ์สารต์, สุวัจตรา เปี่ยมณฑิ และธนิติพ พันธเสน (อภิชัย พันธเสน, 2549) และงานวิจัยเรื่อง “สังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” ของอภิชัย พันธเสน, ปัทมาวดี โพธนุกุล ชูชูกิ, มนัส โภมลatha, กนกรัตน์ ยศไกร, ปัณฑา ลากชุมศรี, สถาติ อิสิริyanan, และมณรัตน์ จริยธรรมวัต (2550) โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาในมิติเศรษฐกิจสังคม และสะท้อนให้เห็นว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีอยู่เดิมแล้วในสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มาจากการศึกษาต่าง ๆ ได้มีความพยายามที่จะเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจกระแสหลักหรือบางที่เรียกว่าระบบทุนนิยม มีความพยายามที่จะอธิบายปัญหาเศรษฐกิจที่形成อยู่จากมุมมองของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจากเศรษฐกิจมหาภัย การเกษตรและชนบท อุตสาหกรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ได้มีกรณีศึกษาของกลุ่มที่มีการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มจากปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนธุรกิจเอกชน รวมทั้งมีความพยายามในการสร้างตัวชี้วัดเพื่อวัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

อภิปรายผลและสรุปผล

จากการศึกษาข้างต้นสรุป ดังนี้ 1) มีรายงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่าง พ.ศ.2549-2558 จำนวน 162 รายการ 2) ลักษณะของงานวิจัยที่ศึกษา มุ่งเน้นศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ระดับบุคคล การดำเนินอยู่ของชุมชน การจัดการหนี้สิน พฤติกรรมการใช้จ่ายของปัจเจกบุคคล การจัดการความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และการนำเสนอชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง 3) เหตุผลของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ พบว่า มีปัญหารื่องการบริโภค นิยม การใช้จ่ายเกินตัว ความฟุ่มเฟือยและการยึดติดกับวัตถุนิยม และการไม่ยอมเงิน 4) หลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่นำไปใช้ในการวางแผนการใช้จ่ายด้วยการจัดทำบัญชีครัวเรือน การพัฒนาระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เช่น การลดต้นทุนการผลิต การลดรายจ่าย การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นต้น และ 5) องค์ความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม การเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาแนวคิดขององค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ระดับชุมชน ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาชนสังคม

จากการศึกษาทำให้เห็นว่างานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญไปที่การนำไปใช้ และความรู้ของบุคคลที่นำไปใช้ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น อดินันท์ พรหมพันธ์ (2550) ทำการวิจัยเรื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนเพื่อการจัดการทุนประเทศ

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และงานของ ธนาวุฒิ พิมพ์กิ และจันทนา ฤทธิสมบูรณ์ (2557) ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรีซึ่งให้เห็นว่าการ พัฒนาอย่างยั่งยืนคือการกำหนดทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของคน ในชุมชน ดังนั้นการพัฒนาคนจึงเป็นกลไกสำคัญในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งรี เสือคำราม และสมศักดิ์ ลิลา (2555) สรุปถึงการพัฒนา คน ว่าหมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้คนมีโอกาสสามารถปรับปรุงตนเองและพัฒนาศักยภาพให้มีชีวิต ที่มีคุณภาพสร้างสรรค์ มีเสรีภาพและมีศักดิ์ศรี การพัฒนาคนต้องมีความยั่งยืนเสมอภาค เคารพรัฐธรรมชาติ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความระมัดระวัง การศึกษาของ สมบัติ กุสุมารี (2549) เรื่อง ความ เข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนกับการพัฒนาตามแนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มี 3 กลุ่มสำนักคิดสำคัญของไทยได้แก่ 1) กลุ่มสำนักคิดที่ให้ความสำคัญกับหลักศาสนาธรรม 2) กลุ่ม สำนักคิดที่ให้ความสำคัญกับการสร้างวิสาหกิจชุมชนและองค์กรชุมชน และ 3) กลุ่มสำนักคิดที่ให้ ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านธรรมชุมชน จำนวนเจ็ดสำนักคิดที่ได้นำเอาแก่นความคิดของทั้งสามสำนักมาบูรณา การหลอมรวมเข้ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาขึ้นมาเป็น “วัฒนธรรมของชุมชนตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ได้ 5 ประการ ได้แก่ 1) วัฒนธรรมความพอประมาณของชุมชน 2) วัฒนธรรมความมีเหตุมีผลของชุมชน 3) วัฒนธรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนของชุมชน 4) วัฒนธรรม การมีความรู้คุณธรรม และ 5) วัฒนธรรมของชุมชนที่สมดุลและยั่งยืน

ข้อสังเกตจากทบทวนวรรณกรรมทั้งหมด 162 รายการ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาข้อมูล ในลักษณะจำแนกตามพื้นที่ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม เพื่อค้นหาคำตอบว่าใน ชุมชนมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้มากน้อยเพียงใด ในขณะที่งานวิจัยของ นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2556) เรื่อง แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: เมืองโบราณและวัดภูมิสังวรรณส่วนรามคำแหงนั้นได้ใช้แนวทางการวิจัยในเชิงคุณภาพ ซึ่งได้ปรากฏ ข้อมูลว่าเมืองโบราณได้นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ และ การดำเนินชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวข้อง โดยลักษณะของการบริหารเมืองโบราณนั้นจะเป็นไปในรูปแบบ ของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่เสื่อมโทรม ไม่ทำลายภูมิปัญญา ไม่ทำลายธรรมชาติ ไม่ทำลายวัฒนธรรม ไม่ทำลายความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และ ไม่ทำลายความมั่นคงทางสังคม หรือมุ่งแสวงหากำไรเพียงอย่างเดียว เมืองโบราณจึงเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของ ชุมชนที่มีการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เห็นผลได้อย่างเป็นรูปธรรม

หากพิจารณาในเชิงผลผลิต พบว่า จำนวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และสัดห่อนถึงการนำไปใช้ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ แต่การศึกษาส่วนใหญ่ยังเป็นข้อมูลเฉพาะพื้นที่ ในด้านผลลัพธ์ พบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิง พฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) ส่งผลให้หลายพื้นที่ หลายองค์การทั้งหน่วยงานภาครัฐบาลที่เป็นกลไกหลักในการถ่ายทอดความรู้ การจัดโครงการพัฒนาต่าง ๆ ผ่านกองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิตกองทุนหมุนบ้าน สนับสนุนระบบเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาอาชีวศึกษา การให้ความสำคัญกับบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนตลอดจนการเปลี่ยนผ่าน ทัศนคติของประชาชนต่อรูปแบบวิถีชีวิตที่เป็นอยู่โดยมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มคน เช่น การทำบัญชีครัวเรือน ในส่วนของสถาบันการศึกษา พบว่า มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอน โดยการถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมให้นักศึกษามีการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยึดหลักทางสा�ยิกาง เช่น การจัดทำคู่มือการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศที่มีความเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมืองเพื่อพัฒนาระดับองค์การ ระดับชุมชน ระดับประเทศ ส่งผลกระทบทางบวกให้ประชาชนทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เมื่อเปรียบเทียบช่วงก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) พบว่า แนวทางการพัฒนาประเทศมุ่งเน้นความทันสมัยและการเรียนรู้ต่อต้านเศรษฐกิจ ทำให้ประเทศมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจแต่ผลของการพัฒนาลับไม่ทั่วถึงส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชนบท เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและขาดความสมดุลในการพัฒนา ดังนั้นหากประชาชนในประเทศขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อเชื่อมกับสภาพภาวะที่ไม่แน่นอน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง และกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศที่มีลักษณะเป็นแบบระบบทุนนิยม ย่อมส่งผลกระทบทางลบต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างยั่งยืน เนื่องจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจไปประยุกต์จะต้องใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติและควรปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยหลักการเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในเชิงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ถึงความแตกต่างในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้
2. ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเพิ่มขึ้นเพื่อทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชุมชนที่มีลักษณะเป็นอย่างไร และมีวิธีการใดทำให้เกิดความยั่งยืนในการนำไปใช้ในระดับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2548). เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ธนาวดี พิมพ์กิ, และจันทนา ฤทธิสมบูรณ์. (2557). การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง กับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรี. วารสารวิจัย มสด, 10(1), 1-21.

นิทรา กิจธิระวุฒิวงศ์. (2555). วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานสำหรับงานสารสนเทศ. วารสารสารสนเทศมหาวิทยาลัยบูรพา, 7(2), 130-152.

นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2556). แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: เมืองโบราณและวัดถupa สังวรารามมหาวิหาร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 6(1), 14-22.

พิพัฒน์ ยอดพุตติการ. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยพัฒน์.

มยุรี เสือคำราม, และสมศักดิ์ ลิลा. (2555). เศรษฐกิจพอเพียง: ศาสตร์แห่งการพัฒนา. วารสารนักบริหาร, 32(3), 40-47.

สมบัติ กุสุมาวลี. (2549). ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนกับการพัฒนาตามแนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อดินันท์ พรหมพันธ์. (2550). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนเพื่อการจัดการทุน ประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

อภิชัย พันธุ์เสน. (2549). สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อภิชัย พันธุ์เสน, ปัทมาวดี โพชนกุล ชูชูกิ, มนัส โภมลatha, กนกรัตน์ ยศไกร, ปัณฑา ลาภชุมศรี, สถาติ อิส里يانนท์, และมนีรัตน์ จิยธรรมวัต. (2550). โครงการสังเคราะห์งานวิจัยข้อเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

อภิชัย พันธุ์เสน. (2551). การวิจัยและพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแห่งดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม).

Miles, M., & Huberman, A. (1984). *Qualitative data analysis: A Sourcebook for new methods.* Beverly Hills, CA: Sage Publications.